

Seria Policy Brief cuprinde texte bazate pe surse publice. Opiniile exprimate reprezintă punctele de vedere ale autorilor.

Criza internațională din jurul programului nuclear iranian

Radu Dudău și Laura Sitaru

În ziua celei de-a 31-a aniversări a Revoluției Islamice, pe 11 februarie a.c., președintele iranian, Mahmud Ahmadinejad, a anunțat că țara sa a produs o cantitate de uraniu îmbogățit de concentrație 20%, declarând astfel că Iranul a devenit „un stat nuclear”. În mijlocul celei mai grave crize politice interne a Republicii Islamice, Ahmadinejad a dorit să așeze o piatră de hotar în dezvoltarea programului nuclear iranian, care a constituit un element definitoriu al politicii Teheranului în ultimele decenii. Alocuțiunea președintelui iranian a avut loc în vreme ce forțele de securitate interveneau dur, cu gaze lacrimogene și chiar cu focuri de armă, împotriva amplelor manifestații ale opoziției¹. Din punct de vedere al relațiilor externe, anunțul a confirmat temerile Occidentului că Iranul face progrese decisive în dezvoltarea unei componente militare a programului său nuclear, fapt ce constituie de mai multe luni un punct extrem de fierbinte al politicii internaționale.

Istoria programului nuclear iranian

Eforturile iraniene de a dezvolta un program nuclear au început la sfârșitul anilor 1950. SUA a fost primul stat care a oferit Iranului acces la tehnologie nucleară prin furnizarea unui reactor nuclear de cercetare cinci megawatt, care a intrat în funcțiune în 1967. Programul nuclear iranian a fost ambițios de la bun început. Odată cu creșterea prețului

¹ Alan Cowell și Michael Slackman (2010), „Iran Claims Nuclear Gain as Protesters Clash”, *New York Times*, 12 februarie

petrolului, după Războiul de Yom Kippur din 1973, guvernul iranian a putut investi sume substanțiale în dezvoltarea energiei nucleare. Sub administrația șahului Muhammed Reza Pahlavi, guvernul a încheiat contracte cu concerne germane și franceze. În 1974, *Kraftwerk Union* din Germania a început construcția unui reactor de 1200 MW la Bushehr, iar compania franceză *Framatome* (subsidiară a firmei *Areva*) s-a obligat să furnizeze două reactoare de câte 900 MW¹. Primii ingineri și fizicieni atomiști iranieni au fost pregătiți la Massachusetts Institute of Technology.

În iunie 1978, guvernul șahului a semnat cu Statele Unite un acord pentru livrarea a opt reactoare nucleare pentru producția energiei electrice. Programul a fost stopat câteva luni mai târziu de evenimentele politice declanșate de Revoluția Islamică. În 1979, primul reactor nuclear de la Bushehr era complet în proporție de 90% iar un al doilea în proporție de 50%. Totuși, întâiul prim-ministru post-revoluționar, Mehdi Bazargan, a conchis că Iranul nu are nevoie de energie nucleară și a dispus oprirea programului. În fapt însă, programul nu putea continua în aceeași formulă, dată fiind retragerea firmelor occidentale, în 1979, și transferul limitat de *know how*.

Industria nucleară iraniană a fost reluată abia la finele războiului dintre Iran și Irak (1980-1988), când Președintele Hashemi Rafsanjani a decis să complinească necesarul crescând de energie electrică prin reluarea construcției reactoarelor și a celorlalte elemente de infrastructură – de data aceasta, cu mult mai puțină implicare occidentală. Însă Irakul bombardase în mod repetat cele două reactoare în construcție de la Bushehr, distrugându-le aproape complet. În 1995 a fost semnat un acord între Rusia și Iran privind construirea primului reactor de la Bushehr, sub supravegherea Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (IAEA). Potrivit acordului, construcția reactorului Bushehr I trebuia încheiată în 1999, dar Rusia a amânat terminarea construcției pentru 2009 – finalizarea neavând loc nici până în prezent, spre iritarea Teheranului.

În ceea ce privește cooperarea cu autoritățile internaționale, Iranul a semnat Tratatul de Neproliferarea Nucleară (NPT) în 1968 și l-a ratificat în 1970. Articolul III al tratatului cere ca statele membre care nu dețin arme nucleare să accepte clauze de salvagardare (*safeguards*) cuprinzătoare stabilite de IAEA. Teheranul a semnat un asemenea acord în 1974.

¹ Nihat Ali Ozcnan și Ozgur Ozdamar (2009), „Iran’s Nuclear Program and the Future of US-Iranian Relations”, *Middle East Policy*, Vol. XVI, No. 1, Spring 2009

Criza actuală a început în august 2002, când un grup de exilați iranieni – *Consiliul Național de Rezistență* – a acuzat public Teheranul că a construit în secret o uzină de îmbogățire a uraniului la Natanz și un reactor cu apă grea la Arak. Existența siturilor a fost confirmată prin fotografii de satelit. Dezvăluirea a fost urmată de anunțul Iranului că programul său nuclear are scopuri pașnice și că permite accesul inspectorilor IAEA. Mai mult, tot în 2003 a fost dezvăluită implicarea lui Abdul Qadeer Khan, părintele programului nuclear pakistanez, în dezvoltarea nucleară a Iranului prin vânzarea de tehnologie și *know how*¹.

Replica liderilor iranieni a fost mereu că industria nucleară iraniană este destinată exclusiv producerii de energie electrică și că activitatea de îmbogățire a uraniului e admisă de prevederile tratatului NPT. Mai mult, liderii religioși de la Teheran declară producția de arme de distrugere în masă ca fiind incompatibilă cu principiile Revoluției Islamice, al cărei părinte, ayatolahul Khomeini, a emis o *fatwa* (declarație formală) prin care armele nucleare sunt declarate ne-islamice. Pe de altă parte, Iranul susține că resursele sale de hidrocarburi sunt finite și că exploatarea lor este limitată de lipsa de investiții. SUA acceptă actualmente dreptul Iranului de a genera energie nucleară pentru scopuri pașnice, deși în trecut a susținut că Iranul are suficiente resurse de hidrocarburi pentru a face inutil un program nuclear.

Eforturi diplomatice

Pentru criza actuală din jurul programului nuclear iranian este relevantă inițiativa diplomatică europeană demarată în 2003 de Franța, Marea Britanie și Germania („EU-3”). În acest format, în octombrie 2003 Iranul a promis ca, în schimbul tehnologiei nucleare civile, să-și transparentizeze activitățile nucleare, să semneze și să ratifice un protocolul adițional la tratatul NPT, permițând inspecții suplimentare, și să suspende activitățile de îmbogățire a uraniului. Teheranul a semnat Protocolul Adițional pe 28 decembrie 2003, dar Adunarea Națională (*Majles*) nu l-a ratificat. După rapoartele IAEA potrivit cărora Iranul nu și-a satisfăcut obligațiile stipulate de NPT, Iranul a renunțat să se mai conformeze la prevederile Protocolului. Confruntat cu perspectiva unei acțiuni din partea Consiliului de Securitate, Iranul a încheiat cu EU-3 un acord mai specific – Acordul de la Paris, din 14 noiembrie 2004 – angajându-se să suspende îmbogățirea uraniului (ceea ce a și făcut, începând cu 24 noiembrie 2004) în schimbul unor beneficii comerciale și a altor forme de ajutor.

¹ Kenneth Katzman (2010), „Iran: Regional Perspectives and US Policy”, *Congressional Research Service*, January 13

Totuși, după alegerea lui Ahmadinejad ca președinte, Acordul de la Paris a devenit irelevant. Iranul a respins ca insuficientă oferta celor trei state europene și a considerat exagerate cerințele de a stopa definitiv procesul de îmbogățire a uraniului, de a demonta reactorul cu apă grea de la Arak, de a admite inspecții fără notificare și de a promite că nu va ieși din tratatul NPT. Astfel, pe 8 august 2005, Iranul a rupt sigiile IAEA de la Natanz și a început procesul de conversie a uraniului. Pe 24 septembrie 2005, IAEA a declarat Iranul ca încălcând tratatul NPT și, pe 4 februarie 2006, a prezentat cazul în Consiliul de Securitate al ONU.

S-a decis instituirea unui format lărgit de negociere prin includerea Rusiei, a Chinei și a SUA alături de statele EU-3, formându-se astfel Grupul de Contact „P5+1” (*Permanent Five Plus 1*). Înaltul Reprezentant al UE, Javier Solana, a prezentat formal Iranului oferta grupului P5+1, pe 6 iunie 2006, ofertă bazată pe o structură de stimulente și sancțiuni (*carrots and sticks*).

Printre *stimulente* se numărau negocierea de acorduri comerciale între UE și Iran și admiterea Iranului în Organizația Mondială a Comerțului (OMC); ușurarea sancțiunilor americane privind vânzările de avioane și de piese de schimb; vânzarea către Iran a unui reactor de apă ușoară, împreună cu garanții de livrare a combustibilului nuclear; constituirea unui parteneriat energetic între UE și Iran, incluzând asistarea Iranului în modernizarea sectorul de petrol și gaze naturale și în construcția de conducte pentru export; susținerea unui forum de securitate regională în zona Golfului și crearea unei zone libere de WMD în Orientul Mijociu; în fine, posibilitatea de a permite Iranului să reia îmbogățirea uraniului, în condițiile conformării la cerințele IAEA¹.

Sancțiunile prevăzute erau din tipurile familiare pentru oficialii iranieni: refuzul vizei pentru iranienii implicați în programul nuclear și pentru oficiali de rang înalt; blocarea conturilor oficialilor și a instituțiilor și interdicția unor tranzacții financiare; interzicerea vânzării de tehnologie avansată și de arme către Iran; embargo asupra vânzărilor de benzină și de alte produse petroliere rafinate; sistarea susținerii candidaturii iraniene la OMC.

Întrucât răspunsul Iranului a întârziat să vină iar rundele următoare de negocieri au fost marcate de obstrucție și temporizare, Consiliul de Securitate a emis o serie întregă de rezoluții², instituind sancțiuni specifice menite să blocheze activitățile financiare și logistice

¹ Katzman, *idem*

² Este vorba de rezoluțiile Consiliului de Securitate 1696, 1737, 1747, 1803 și 1835.

legate de infrastructura nucleară iraniană. Acest proces diplomatic a fost întrerupt de deteriorarea bruscă a relațiilor ruso-americe ca urmare a războiului dintre Georgia și Rusia, în august 2008, care a dus la blocarea de către Moscova a unor noi sancțiuni către Iran.

Retorica mai puțin conflictuală a noii administrații americane a facilitat lansarea unor noi runde de discuții. Pe 1 septembrie 2009, Saeed Jalili, negociatorul principal iranian, a declarat că Iranul se va angaja în noi negocieri. Momentul cel mai important urma să fie întâlnirea de la Geneva, de pe 1 octombrie, a cărei relevanță a fost însă subminată de dezvăluirea pe 25 septembrie, în cadrul summitului G-20 de la Pittsburgh, a existenței unui sit nuclear secret al Iranului, în apropierea orașului Qom. Acest element a repus în discuție noțiunea suspendării programului nuclear de către Iran, sugerând posibilitatea existenței mai multor uzine secrete.

Astfel, deși la Geneva nu au fost făcute progrese notabile, s-a convenit totuși ca inspectorii IAEA să fie admiși la nou-descoperita uzină nucleară și ca Rusia și Franța să reprocezeze 75% din cantitatea iraniană de uraniu slab îmbogățit, pentru întrebuințare în scopuri medicale. Cu toate acestea, la discuțiile tehnice din 19-21 octombrie de la sediul IAEA de la Viena, partea iraniană a respins propunerea occidentală, anunțând în schimb disponibilitatea de a trimite gradual cantități de uraniu spre îmbogățire în Rusia și în Franța. Această contra-propunere a fost considerată a fi insuficient de specifică ca răspuns la cererile G5+1, astfel că grupul a luat din nou în considerare sancțiuni la adresa Iranului. O rezoluție a IAEA din 27 noiembrie 2009 cere Iranului să suspende construcția sitului nuclear de la Qom. Ca răspuns la această cerere, Președintele Ahmadinejad – aflat sub imperiul contestării interne în urma alegerilor din iunie 2009 – a anunțat că va dispune construirea a încă 10 uzine de îmbogățire a uraniului.

Îngrijorări față de programul nuclear iranian

Din punct de vedere tehnic, principala sursă de îngrijorare legată de principiile programului nuclear iranian este legată de uzina de *îmbogățire* a uraniului de la Natanz. *Îmbogățire* înseamnă separarea a izotopului de uraniu-235 (U235) din uraniul natural (care conține peste 99% izotopul U238) – bazată pe centrifugarea gazului de hexafluoridă (UF6) de uraniu la mari viteze. Astfel de centrifuge pot produce atât uraniu slab îmbogățit (*low-enriched uranium*, LEU), ce poate fi folosit în reactoare nucleare, cât și uraniu puternic îmbogățit (*highly enriched uranium*, HEU), care este unul dintre cele două tipuri de material

fisibil utilizat în bomba atomică. HEU poate, de asemenea, fi folosit drept combustibil în anumite tipuri de reactoare nucleare. Iranul dispune și de o uzină de conversie a uraniului, care transformă oxidul de uraniu în componentele sale, inclusiv în hexafluoridă de uraniu. Teheranul susține că dorește să producă LEU pentru reactoarele sale nucleare¹. O altă sursă de îngrijorare este reactorul nuclear moderat cu apă grea de la Arak. Deși Teheranul susține că scopul reactorului este de a obține izotopi medicali, combustibilul utilizat al reactorului conține plutoniu, care poate fi separat – printr-o procedură numită *reprocesare* – din materialul rezultat. Teheranul a declarat că nu va demara procesul de reprocesare².

Tehnologia nucleară a Iranului poate, într-adevăr, să fie integrată într-un circuit al producției militare și există temeuri de îndoială față de versiunea oficială a Teheranului, a uzului civil al energiei nucleare. Dincolo de îndoielile față de motivațiile economice ale programului, lipsa de transparență a programului, în pofida obligațiilor Iranului sub tratatul NPT, face ca retorica oficială a Teheranului să se bucure de puțin credit. Faptul că Iranul și-a derulat în secret programul nuclear până la dezvăluirea sa în 2002; că existența uzinei de îmbogățire a uraniului de lângă Qom a fost admisă de Teheran numai după ce a fost desconspirată în septembrie 2009; și că există conexiuni ale programului cu cercetarea armamentelor și cu dezvoltarea rachetelor balistice³ generează atât între statele Orientului Mijlociu, cât și între puterile occidentale convingerea că Iranul are intenția de a deveni o putere nucleară militară.

Scenariul unui atac militar israelian asupra infrastructurii nucleare iraniene

Serviciile de informații americane estimează că Iranul va fi capabil să construiască o armă nucleară după 2013, în vreme ce estimarea israeliană este până în 2012. Iranul dispune deja de peste 6000 de centrifuge la Natanz, plănuind să instaleze un total de 50.000, care ar producea anual 500 kg de uraniu îmbogățit pe an, adică necesarul pentru 15-20 de bombe⁴. Pentru oficialii israelieni, această posibilitate echivalează cu o amenințare existențială la adresa statului evreu. Potrivit cuvintelor prim-ministrului Benjamin Netanyahu, „Nu vrem ca

¹ Paul K. Kerr (2009), „Iran’s Nuclear Program: Tehrans Compliance with International Obligations”, Congressional Research Service, 31 martie

² Kerr, *idem*

³ Dieter Bednarz et al. (2010), „Intelligence from Teheran Elevates Concern in the West”, *Der Spiegel*, 25 ianuarie

⁴ Katzman, *idem*

un cult mesianic apocaliptic să controleze bombe atomice” (*The Atlantic*, aprilie 2009). Această poziție reflectă nu doar adversitatea Ierusalimului față de regimul de la Teheran, ci și convingerea că acesta din urmă este esențialmente irațional, deci inapt a se conforma mecanismului de descurajare reciprocă nucleară. Vom arăta că vecinii arabi ai Iranului nu împărtășesc acest punct de vedere, deși se simt amenințați de Teheran. În orice caz, oficialii americani iau în calcul scenariul israelian de intervenție, menținându-și și propriile opțiuni militare.

Un studiu extrem de amănunțit și de riguros al posibilității unei lovituri militare israeliene în Iran a fost elaborat de Abdullah Toukan și Anthony Cordesman¹. Potrivit acestei analize, o astfel de lovitură este posibilă – dar și extrem de riscantă datorită complexității misiunii – și de eficacitate limitată, datorită imposibilității de a distruge integral infrastructura nucleară iraniană, întrucât Iranul dispune de zeci de capacități nucleare dispersate pe teritoriul său extins. Ca atare, cei doi specialiști analizează soluția de a lovi doar trei centre, care să „constituie nucleul ciclului combustibilului nuclear de care Iranul are nevoie pentru a produce material fisibil de nivelul armelor nucleare.”² Distrugerea acestor trei situri ar trebui să întârzie programul nuclear iranian cu mai mulți ani. Cele trei centre discutate sunt centrul de cercetări nucleare de la Isfahan, uzina de îmbogățire a uraniului de la Natanz și reactorul de apă grea de la Arak – în condițiile în care o necunoscută majoră a studiului era lipsa mărturisită de informații cu privire la existența unor capacități nucleare secrete, necunoscute de serviciile secrete israeliene; descoperirea centrului de lângă Qom a confirmat această temere.

Uzina de la Natanz este îngropată adânc în pământ, ajungând la o adâncime de opt metri, și este protejată de un zid de beton de 2,5 metri, care este la rândul-i protejat de un alt zid. La mijlocul lui 2004, iranienii au fortificat și apărarea celeilalte părți a uzinei, unde funcționează centrifugele. Acestea sunt îngropate la nu mai puțin de 25 de metri sub pământ și sunt acoperite de un acoperiș din beton ranforsat, de câțiva metri grosime.

Iranul dispune de un sistem dens de apărare anti-aeriană: baterii de rachete Hawk, rachete sol-aer SA-5 și SA-2 și rachete anti-avion SA-7, SA-15, Rapier, Crotale și Stinger; în plus, 1.700 de tunuri antiaeriene și 158 de avioane de vânătoare. O variabilă crucială este

¹ Abdullah Toukan și Anthony Cordesman (2009), „Study on A Possible Israeli Strike on Iran’s Nuclear Development Facilities”, Center for Strategic and International Studies, 14 martie

² Toukan și Cordesman, *idem*

posesia – sau nu – de către Iran a rachetelor rusești S-300V, unul dintre cele mai performante sisteme anti-aeriene din lume. Dacă Teheranul posedă această categorie de armament, planificarea tactică a IAF (*Israeli Air Force*) trebuie complet revizuită¹. Altminteri, pierderile suferite de escadroanele aeriene israeliene pot fi imense.

Dacă Israelul ar decide să atace reactorul de la Bushehr, s-ar produce un dezastru ecologic și distrugere de masă, estimează Toukan și Cordesman. Contaminarea aerului prin radionuclide ar fi extisă la o zonă mare, astfel că mii de oameni ar fi uciși imediat iar alte zeci de mii ar muri apoi de cancer. Pentru că vânturile din nord bat în acea zonă aproape tot timpul anului, contaminarea s-ar extinde la Bahrain, Qatar și UAE.

Dacă ar alege să utilizeze rachete balistice, Israel dispune de rachetele ICBM Jericho III, cu rază de acțiune de 4.800-6.500 km, capabile a transporta o încărcătură nucleară de mai multe megatone. Ar fi necesare 42 de rachete Jericho III, cu lovituri convenționale de mare precizie, pentru a distruge cele trei ținte nucleare iraniene.

Desigur, studiul analizează și probabilitatea reacției iraniene la un eventual atac israelian. Este probabil că iranienii vor răspunde cu rachete Shahab-3, a căror rază de acțiune de 1.200-1.500 km acoperă Israelul. Unele dintre ele ar putea chiar fi echipate cu focoase chimice. De asemenea, dispun de racheta Shahab-4, care este o dezvoltare a rachetei Shahab-3, având o rază de acțiune de peste 2000 km și care a fost testată cu succes în mai 2009, în varianta cu combustibil solid. Strategia de război neconvențional dezvoltată de Teheran ar include activarea organizațiilor sale satelit, Hezbollah și Hamas, care ar lansa salve de rachete asupra Israelului. În orice caz, este de anticipat că un atac israelian ar general instabilitate, conflict regional și activități teroriste.

Unii analiști consideră eronată strategia Israelului de a reitera obsesiv caracterul irațional și apocaliptic al unui Iran nuclearizat². Pe de o parte, pentru că potențialul de răspuns distructiv al Israelului este formidabil. Israel dispune de câteva sute de focoase nucleare pe care le poate „livra” atât prin bombardare aeriană, cât și prin rachete balistice lansate de pe uscat și de pe submarine. Deși teritoriul israelian este mic – deci vulnerabil din punct de vedere strategic – Israel are potențialul garantat al unei *second strike*. Or, în ciuda retoricii anti-israeliene agresive a regimului Ahmadinejad, puterea politică de la Teheran nu

¹ Atât Moscova cât și Teheranul neagă că acest transfer de tehnologie militară a avut loc, deși descriu tranzacția ca fiind încheiată iar livrarea ca doar o chestiune de timp.

² De exemplu, Reuven Pedatzur (2009), „Here’s how Israel would destroy Iran’s nuclear program”, *Haaretz*, 16 mai

poate dori anihilarea proprie și a întregii societăți iraniene doar pentru satisfacția de a fi lovit Israelul.

Pe de altă parte, la nivel regional, statele arabe sunt nemulțumite de standardele duble ale Americii și ale Vestului în chestiunea proliferării armelor de distrugere în masă în Orientul Mijlociu. Ele nu acceptă ideea că Iranul poate deveni o amenințare existențială la adresa Israelului atât timp cât Israelul are deja un solid arsenal nuclear. Desigur, asta nu înseamnă că statele Orientului Mijlociu nu sunt profund îngrijorate de perspectivele unui Iran nuclearizat. Dată fiind rețeaua complicată de relații de putere a zonei, pericolul este ca țări precum Turcia, Arabia Saudită sau Egipt să intre, la rândul lor, în această cursă a înarmării nucleare. Totodată, nu pot fi ignorate vocile importante ale lumii šiite arabe, care avertizează că o agresiune asupra Iranului va fi resimțită în întreaga regiune a Orientului Mijlociu. Liderul spiritual libanez Fadl Allah¹ e de părere că războiul economic care se pregătește împotriva Iranului este, în fapt, o primă etapă dintr-un plan mai amplu care vizează declanșarea unui conflict în regiune. Fadl Allah cere musulmanilor să se mobilizeze în fața a ceea ce el numește “o nouă agresiune americano-sionistă”² împotriva lumii musulmane, avertizând în același timp Statele Unite asupra fragilității proprii și a riscurilor imense pe care și le asumă în cazul unui nou conflict în regiune.

Limitele sancțiunilor economice

După gesturile de deschidere diplomatică pe care Administrația Obama le-a făcut în prima parte a lui 2009, alegerile din Iran de pe 12 iunie și reacția profund nedemocratică a regimului Ahmadinejad au avut consecințe ce au reverberat la Washington. Susținătorii unei poziții mai ferme în favoarea candidatului reformist Mir Hussein Mousavi și a milioanele de susținători ai săi au dus la înăsprirea retoricii americane față de Teheran, mărinđ așteptările ca politica americană față de Iran să revină la instrumentele ei obișnuite din ultimii 30 de ani: sancțiunile. Într-adevăr, s-a impus din nou un consens la Washington în favoarea sancțiunilor economice „paralizante” (*crippling*), ca mijloc favorizat de a bloca programul nuclear și de a susține schimbări democratice în Iran. În plus, după cum au declarat în repetate rânduri comandanții militari de rang înalt ai SUA, „opțiunea militară este în continuare în calcule”.

¹Declarațiile liderului spiritual šiit libanez sunt preluate de Al-Jazeera, în ediția sa electronică din 4 februarie 2010

²idem

Așa cum arată Suzanne Maloney¹, după războiul economic declarat de SUA Republicii Islamice în 1979 – înghețând accesul la activele regimului iranian și implementând un embargou asupra comerțului între cele două state – „fiecare administrație americană s-a angajat în noi runde de constrângeri economice menite să penalizeze diferite situații de comportament condamnabil din partea Iranului, mergând de la sponsorizarea terorismului, la eforturi de obținere a armelor de distrugere în masă până la persecuția religioasă și traficului de droguri”². Cea mai notabilă intensificare a sancțiunilor a avut loc în timpul celui de-al doilea mandat al lui Bill Clinton, când au fost decretate măsuri de interdicție totală a interacțiunii economice cu Teheranul și au fost impuse penalități împotriva investitorilor din terțe state în sectorul energetic iranian, prin ILSA (*Iran-Lybia Sanctions Act*) din 1996 – modificat în 2006 în *Iran Sanctions Act* și extins până în 2011.

Mai recent, Administrația Bush a impus o campanie coordonată de Departamentul Trezoreriei americane menită a reduce capacitatea Iranului de a interacționa cu sistemul financiar internațional. Strategia s-a bazat pe interzicerea accesului băncilor iraniene la economia americană, ca și sancționarea băncilor din state terțe cu expunere mare pe piața americană, dovedindu-se a fi neașteptat de eficientă în izolarea Iranului și în creșterea costurilor de finanțare a afacerilor pentru entitățile iraniene. Dar deși astfel de politici au impus costuri imense asupra Iranului, ele nu au reușit niciodată să-și realizeze obiectivele ultime. Motivele sunt, în principal, lipsa de sprijin internațional pentru măsurile punitive americane și rezistența politicii iraniene de securitate la presiuni economice.

În ciuda politicii persistente de sancționare economică a Iranului din ultimii 30 de ani, Washingtonul a avut o susținere limitată chiar și din partea celor mai apropiați aliați ai săi. Chiar la apogeul crizei ostatecilor, aliații europeni ai Americii au respins încercările SUA de a impune sancțiuni multilaterale împotriva regimului revoluționar iranian. În fapt, comerțul european cu Iranul a crescut în timpul crizei ostatecilor, iar penalitățile modeste impuse de Europa au fost ridicate imediat ce ostatecii au fost eliberați. Cu trecerea anilor, pe măsură ce legăturile economice ale Iranului s-au extins, efortul de a construi alianțe statornice în adoptarea sancțiunilor economice împotriva Iranului a devenit tot mai mare. La ezitățile europene se adaugă disponibilitatea Rusiei și a Chinei de a face afaceri cu Republica Islamică

¹ Suzanne Maloney (2010), „Santioning Iran: If Only It Were So Simple”, *The Washington Quarterly*, 33: 1, pp. 131-147

² Maloney, *idem*, p. 139

– profitând de retragerea relativă a Europei din relațiile economice cu Teheranul. Moscova și Beijingul nu s-au arătat deranjate nici de alegerile falsificate și nici de reprimarea demonstrațiilor pașnici din Iran. Este probabil că ambele puteri vor recurge la dreptul de veto împotriva unor sacțiuni mai dure, atât timp cât vor avea convingerea că amenințarea nucleară iraniană nu este iminentă și că inițiativele diplomatice mai pot continua¹.

Reacția tradițională a Iranului față de presiunile economice externe a fost una de sfidare. Rezistența în fața unui embargou ONU a constituit un motiv de mândrie pentru liderii iranieni, în special în primii ani ai Republicii Islamice. Iranul a încercat să-și reducă expunerea și să evite presiunile sancțiunilor printr-o multitudine de tactici. Recent, guvernul iranian a lansat o varietate de scheme de reducere a consumului de benzină și de extindere a producției interne prin investiții în modernizări și extinderi de rafinării. În plus, piața de contrabandă cu produse petroliere poate fi controlată în beneficiul regimului în eventualitatea unei interdicții a importurilor. De când Washingtonul a început să se concentreze asupra dependenței Iranului de importuri de benzină, Teheranul s-a orientat către state care nu sunt ele însele supuse presiunii americane, precum Venezuela sau China.

În cea mai recentă serie de sancțiuni pregătite de Administrația Obama, sunt vizate Gărzile Republicane iraniene, cu rețeaua lor de companii, bănci și alte entități economice pe care Washingtonul le învinovățește de dezvoltarea laturii militare a programului nuclear, de susținerea organizațiilor teroriste în Orientul Mijlociu și de acțiunile de reprimare brutală a protestelor opoziției². Concret, SUA alcătuieste o listă cu sute de nume de persoane și companii care va fi propusă spre aprobare Consiliului de Securitate.

Bineînțeles, sancțiunile nu pot fi eficiente decât cu susținerea Rusiei și a Chinei, care au legături economice puternice cu Iranul și cu Gărzile. Îndoielile Washingtonului privesc în special China, care are interese comerciale și de securitate în legăturile cu Iranul. Săptămâna trecută, la Londra, ministrul de externe american, Hilary Clinton, a prezentat argumentele americane ministrului de externe al Chinei, Yang Yiechi. Argumentul este că un Iran cu arme nucleare ar debalansa într-atât relațiile de putere din zona Golfului Persic încât consecințele ar avea costuri mai mari pentru China decât ruperea relațiilor comerciale cu Teheranul. Amenințarea Israelului cu un atac preventiv împotriva infrastructurii nucleare iraniene ar

¹ Maloney, *idem*, p. 141

² Helen Cooper și Mark Landler (2010), „U.S. Eyes Tougher Sanctions Over Iran Nuclear Program”, *New York Times*, 10 februarie

face ca prețul petrolului să explodeze. În plus, pentru a compensa pierderile astfel suferite de China, Washingtonul încearcă să obțină asigurările Arabiei Saudite și ale Kuwaitului că vor face livrări suplimentare de petrol¹. Contextul relațiilor diplomatice dintre SUA și China nu este însă simplu. În afară de faptul că China are investiții de miliarde de dolari în infrastructura energetică a Iranului, chestiuni precum decizia Washingtonului de a face noi livrări de armament Taiwanului, perspectiva întâlnirii dintre Președintele Obama și Dalai Lama sau recente acuzații americane la adresa Beijingului privind cenzura accesului la internet complică angajarea diplomatică a Chinei în susținerea unor noi sancțiuni.

În criza actuală a dosarului nuclear iranian, este notabilă atitudinea de cooperare a Moscovei față de inițiativele politice ale Washingtonului. Declarațiile din ultima vreme ale președintelui Ahmadinejad conțin o doză crescută de iritare la adresa Kremlinului, acuzat că nu și-a îndeplinit o serie de angajamente și obligații contractuale în relația cu Teheranul. Astfel, reactorul nuclear în construcție la Bushehr nu a fost terminat la sfârșitul lui 2009, conform angajamentelor, în vreme ce rachetele de tip S-300, deși plătite, nu au ajuns în Iran. O posibilă înțelegere cu Washingtonul, cu negocierea ajutorului acordat de Rusia Iranului în schimbul unor concesiuni americane în alte dosare de interes internațional, este explicația pe care analistul Abdurrahmān ar-Rāshid² o găsește pentru schimbarea de atitudine a Moscovei³. Pe de altă parte, Rusia, prin vocea ministrului său de externe Serghei Lavrov aflat la Berlin, a invocat răspicat posibilitatea ca Moscova să-și înăsprească tonul la adresa Teheranului, dacă acesta din urmă nu adoptă o atitudine constructivă⁴.

În acest context, va crește și presiunea diplomatică occidentală asupra Chinei, care altminteri se va afla în situația incomfortabilă de unic susținător al obscurului proiect nuclear iranian.

¹ Cooper și Landler, *idem*

² În editorialul intitulat *Wa l'āna ja'a dawru l'hujūmi 'alā r-Rūs (E rândul rușilor să fie atacați)*, publicat de Ash-Sharq al-Awsat, în ediția din 6 februarie 2010, www.aawsat.com

³ Atitudinea Moscovei care a anunțat în noiembrie anul trecut o prelungire a termenului de finalizare în cazul reactorului de la Bushehr a stârnit reacții de nemulțumire printre apropiații lui Ahmadinejad: *rușii nu au de gând să termine acest reactor nici în două sute de ani, singura lor preocupare fiind cum să ne exploateze în folosul lor în relația cu Occidentul*; declara în urmă cu ceva vreme unul dintre deputații iranieni. Este interesant de observat cum imaginea Rusiei, până nu demult prieten al poporului iranian, este acum diabolizată, în timp ce amintirile istoriei revin cu putere în memoria mass media iraniene, care invocă rapturile teritoriale de la Marea Caspică, alături de alte „trădări” istorice. Cf. *Ash-Sharq al-Awsat*, în ediția din 6 februarie 2010, www.aawsat.com

⁴ Declarație preluată și comentată de *Al-Jazeera*, www.aljazeera.net, 6 februarie 2010